

NOTITIE

K3Delta bv
Dhr. H. Hooijer / de heer M. Smits
Wanraaij 2
6673 DN Andelst

DATUM: 29 augustus 2019
ONS KENMERK: 16-717/19.05724/DimEm
UW KENMERK: -
AUTEUR: drs. D. Emond & drs. Ing. R. Lensink
PROJECTLEIDER: drs. D. Emond
STATUS: definitief

Addendum Passende Beoordeling Gendtse Waard

Op 26 juni 2019 heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage een voorlopig toetsingsadvies gegeven over het milieueffectrapport en de Passende Beoordeling (PB) voor de herontwikkeling van de Gendste Waard. In haar toetsingadvies adviseert de Commissie een toelichting op een aantal natuuraspecten op te stellen. Betreffende aspecten worden in deze notitie toegelicht en vormen een aanvulling op de Passende beoordeling van Emond (*et al.*, 2019).

Storingsfactoren

In het rapport zijn storingsfactoren gebruikt om de effecten te beschrijven op soorten en habitattypen, waarvoor instandhoudingsdoelen gelden in Natura 2000-gebied Rijntakken. Voor een gedeelte van de factoren is goed onderbouwd waarom deze geen rol spelen of waarom ze niet in het onderzoek zijn betrokken. Voor andere mogelijk relevante factoren – zoals bijvoorbeeld verdroging, vernatting en verontreiniging – is echter niet onderbouwd waarom deze buiten het onderzoek zijn gehouden.

Verdroging / Vernatting

Door Sweco (2019) is een watersysteemanalyse uitgevoerd waarbij de effecten op de grondwaterstanden in beeld zijn gebracht voor zowel de aanleg- als eindfase. Hieruit blijkt dat tijdens de aanlegfase de GHG (gemiddeld hoogste grondwaterstand) en GLG (gemiddeld laagste grondwaterstand) dalen tijdens de aanlegfase, doordat de grondwaterstand hoger is dan het opgelegde peil van NAP +7,8 m op de plassen. De GHG zal maximaal 0,50 m lager zijn en de GLG maximaal 0,15 m lager. De nieuwe plas werkt dus drainerend waardoor de grondwaterstand tijdelijk wordt verlaagd. Dit effect is in de praktijk naar verwachting kleiner dan berekend, aangezien bij de berekening is uitgegaan van gelijktijdig ontgraven van de gehele plas, terwijl in de praktijk sectiegewijs wordt ontgraven en aangevuld. Voor de aanwezige habitattypen (en leefgebieden) is met name het effect op de GLG van belang: een daling van maximaal 0,15 m gedurende

enkele maanden. Doordat dit in de praktijk minder zal zijn en de beperkte tijdelijke daling ruim binnen de natuurlijke fluctuaties in het rivierengebied valt is dit effect verwaarloosbaar. Om die reden concluderen wij dat effecten op habitattypen en soorten (waaronder leefgebieden van soorten) in de aanlegfase zijn uitgesloten.

In de eindfase nemen GHG en GLG alleen toe rond de nieuwe plas. Ter hoogte van de aanberming wordt het natter, terwijl de GHG en GLG rond de oude kleiputten (met H3150 Meren met krabbescheer en fonteinkruiden) onaangetast blijft. Effecten op grondwaterafhankelijke habitattypen en soorten in de eindfase zijn uitgesloten.

Verontreiniging

Uit bodemonderzoek (Sweco, 2018) blijkt dat op de locaties waar graafwerkzaamheden zijn voorzien geen verontreinigde grond aanwezig is, noch wordt deze (indirect) gemobiliseerd door de werkzaamheden. Vrijkomende grond is toepasbaar binnen de herinrichting van het plangebied. Effecten op habitattypen en soorten ten gevolge van verontreiniging zijn uitgesloten.

Reikwijdte effecten in tijd en ruimte

De conclusies over effecten op bijvoorbeeld vogels zijn verbonden aan de tijdelijkheid van effecten. In de natuurtoets is echter niet goed onderbouwd wat de periode is waarbinnen deze effecten kunnen optreden, en waarom dit niet zal leiden tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van het gebied.

De ingreep (zoals beschreven in de PB) vindt plaats in bestaand grasland en langs bestaande plassen. Hierbij wordt grasland en oeverzone omgezet in verschillende typen open water (diep en ondiep). In de nieuwe oeverzone van de wateren is ruimte voor slikkige rivieroeveren. Slikkige rivieroeveren hebben een korte ontwikkeltijd, ze bestaan uit pioniersoorten en zijn binnen één groeiseizoen ontwikkeld. Biotopen met een langere ontwikkeltijd (bv bos) worden niet aangetast, maar wel ontwikkeld. De ontwikkeling van zachthout ooibos met enige hoogte kan op vochtige voedselrijke grond 5-10 jaar in beslag nemen.

In de aanwezige graslanden en oeverzones broeden geen van de vogelsoorten waarvoor de Rijntakken zijn aangewezen. Deze vogelsoorten zullen derhalve geen afname in de oppervlakte broedhabitat kennen. De enige factor van belang voor (algemeen voorkomende) broedvogels is de factor verstoring; deze is tijdelijk (uitvoeringsfase) en altijd lokaal rondom de locatie waar activiteiten plaatsvinden (tot maximaal 100 m). De verandering van natuurlijke kenmerken in het gebied leidt niet tot een effect op de instandhoudingsdoelen.

Rivierkundige processen

De effectbeschrijving is sterk gericht op het 'aantasten' cq 'aanleggen' van bijzondere vegetaties en leefgebieden (zogenaamde habitattypen). De Commissie mist in dit kader een beschouwing over de invloed van stimulatie van rivierkundige processen op natuurontwikkeling. Denk hierbij aan de natuurlijke ontwikkeling van oppervlakte en areaal van specifieke habitattypen.

De Gendtse Waard ligt in het riviertraject de Gelderse Poort en kenmerkt zich door actieve oeverwallen en rivierkwelgeulen. Bij de herinrichting is rekening gehouden met de processen die hieraan ten grondslag liggen, maar ook met de huidige invloed – en daarmee dynamiek – van de rivier in het gebied. De herinrichting biedt ruimte aan dynamische processen ten gevolgen van morfologie en jaarrond begrazing en zorgt voor een semi-permanente verbinding tussen de plassen en de Waal. Onderdeel hiervan is de aanleg van een nieuwe plas ten oosten van de ontsluitingsweg. In combinatie met de omvorming van intensief beheerde agrarische percelen naar extensief natuurbeheer met jaarrond begrazing en plaatselijk agrarisch natuurbeheer worden betere omstandigheden voor karakteristieke riviernatuur geboden. Dit biedt onder meer ruimte aan de ontwikkeling van bos, slikkige rivieroever (kwantitatief) en stroomdalgrasland (kwalitatief). Meer in zijn algemeen leiden morfologische en begrazingsprocessen tot meer structuur en variatie voor natuur in de brede zin van het woord. In de separate aanvulling op het MER komt dit aspect ook nadrukkelijker aan bod.

Stikstofdepositie

De Commissie adviseert voorafgaand aan de besluitvorming in een aanvulling op het MER de Passende beoordeling aan te passen, zodat aantasting van de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied door stikstofdepositie met zekerheid kan worden uitgesloten. In de Passende beoordeling kunnen mitigerende maatregelen worden meegenomen.

Na aanleiding van de recente PAS-uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State is door LBP een nieuwe berekening van stikstofdepositie uitgevoerd (LBP, 2019). Met de uitvoering van het plan, wordt onlosmakelijk verbonden met het plan, 90 hectare landbouwgrond uit productie genomen. Op deze landbouwgrond wordt thans dierlijke mest toegepast, hetgeen tot een aanzienlijke stikstofemissie en –depositie leidt in de wijde omgeving. Door het plan zal de intensive agrarische gebruik stoppen en vervangen worden door extensieve jaarrond beweiding. Dit zal leiden tot een permanente reductie in stikstofdepositie.

Uit de stikstofberekening blijkt als gevolg van het verdwijnen van de landbouwgronden met bemesting, de netto stikstofdepositie in het plangebied met 100 tot 360 mol N/ha/jaar afneemt. Overal buiten het plangebied, ter hoogte van stikstofgevoelige habitattypen in Natura 2000-gebieden, neemt de stikstofdepositie als gevolg van de totale planvorming ook af in de orde grootte van 0,1 tot 5 mol N/ha/jaar. Dit is een groot pluspunt van het voorgenomen plan.

Effecten ten gevolgen van stikstofdepositie door het plan zijn derhalve positief en leveren een positieve bijdrage aan de instandhoudingsdoelen van stikstofgevoelige habitattypen binnen de invloedzone van het plangebied.

Cumulatie

Grasetende watervogels

De Commissie adviseert voorafgaand aan de besluitvorming in een aanvulling op het MER de voedselbeschikbaarheid voor grasetende watervogels in het Rijntakkengebied samen te vatten, zodat duidelijk is dat het behalen en/of vasthouden van de instandhoudingsdoelen (ook in cumulatie) niet in gevaar komt. Mocht voedselbeschikbaarheid kritisch zijn, laat dan zien op welke alternatieve wijze hiermee omgegaan kan en zal worden.

Binnen de Gendtse Waard is als gevolg van een afname van de oppervlakte grasland (foerageergebied) met 30 ha een afname van de draagkracht van het gebied voor herbivore watervogels berekend. Uitgedrukt in de eenheid 'kolgans' betreft dit een afname van circa 100 kolganzen in het seizoen gemiddelde. De eenheid 'kolgans' is vervolgens weer teruggerekend naar het aantal per soort (tabel 4.5 in de PB en hieronder weergegeven). De afname per soort is weergegeven in de laatste kolom¹. Dit is een gering effect in vergelijking tot het aanwezig aantal en het beoogde doel (kolom 1 en 2 van tabel 4.6 PB).

Tabel 4.5 *Seizoengemiddelde (sgm) van herbivore soorten in telgebied RG1130 en omrekeningen naar kolgansdagen en benutting van draagkracht.*

	seizoen- gemiddelde (sgm)	seizoen- gemiddelde als kolgans	sgm als kolgans 15/11 – 15/03	afname uitgedrukt als kolgans	afname uitgedrukte als soort
kolgans	674	674	607	65	65
grauwe gans	178	226	158	17	13
brandgans	112	85	77	8	11
wilde eend	92	51	46	5	9
smient	85	38	34	4	8
wilde zwaan	0	0	0	0	0
kleine zwaan	0	0	0	0	0
totaal		1074	921	99	

Elders langs de drie Rijntakken zijn verschillende projecten in uitvoering waarbij grasland wordt omgezet in verschillende typen water en de overgang tussen land en water (oever). Projecten die vergund zijn en waarvan de effecten nog niet zijn doorgeklonken in de getelde aantallen watervogels, zijn door ons in cumulatie beschouwd met het effect in de Gendtse Waard. Het gaat dan om vergunde projecten die nog moeten beginnen, en projecten waarvan de grote verandering - ofwel het grondverzet - na juni 2017² heeft plaatsgevonden.

¹ In tabel 4.6 van de PB is abusievelijk nog uitgegaan van een afname van 31 ha grasland in plaats van 30 ha, en heeft derhalve een negatiever effect op aantal per soort (3^e kolom). Het getal in tabel 4.5 is correct 5^e kolom).

² In de passende beoordeling is gerekend met watervogeltellingen tot winter 2016-2017.

De provincie heeft een overzicht van projecten aangeleverd die hieraan mogelijk voldoen. Op grond hiervan en een zoektocht door Bureau Waardenburg en de initiatiefnemer komen wij tot het volgende overzicht:

- Voorhaven Deest (Druten) – omzetting van circa 20 ha grasland;
- Afferdense & Deestse Waarden (Druten) – toename van ca. 50 ha grasland (= toename kolgansdagen);
- Kleine Willemspolder (Tiel) – omzetting van circa 10 ha grasland;
- Lobberdense Waard (Pannerden) – omzetting van circa 10 ha grasland;
- Bijlandse Waard (Rijnwaarden) – omzetting van circa 4 ha grasland;
- Havikerwaard (De Steeg) – omzetting van circa 40 ha akkerland en 25 ha grasland;
- Heesseltse Uiterwaarden (Heesselt) – afname van onbekend aantal ha grasland;
- Grote Gelderse Waard (Zevenaar) – afname van 15 ha grasland;
- Angerensche en Doornenburgsche Buitenpolder (Angeren) – omzetting van circa 10 ha akkerland en 25 ha grasland;
- Bemmelse Waard (Bemmel) – omzetting van circa 5 ha grasland;
- Millingerwaard (Millingen aan de Rijn) – omzetting van circa 40 ha jaarrond begraaasd grasland in naar circa 50 ha seizoensbegraaasd grasland (= toename kolgansdagen).

Van de projecten Loenensche Buitenpolder, Elsterbuitenwaarden, Velperwaarden en Koppenwaard, Revensweert en Stadswaard is in de natuurtoets/vergunning aangegeven dat er geen effect is op grasetende watervogels.

Niet voor alle projecten is bekend om hoeveel kolgansdagen het gaat (positief dan wel negatief) of is de afname aan foerageergebied concreet uitgedrukt in ha. Op grond van dit overzicht en een aanname (10%) voor projecten die door ons over het hoofd zijn gezien, komt het totaal van de andere projecten op een effect van circa 50-60 ha akkerland en 150 ha grasland dat verdwijnt als gevolg van vergunde en nog niet verdisconteerde projecten. Dit komt neer op enkele duizenden kolgansdagen zijnde het equivalent van enkele honderden 'kolganzen' in de seizoengemiddelde. Daar dit seizoengemiddelde enkele duizenden boven de doelstelling ligt (zie hieronder tabel 4.6), zijn de instandhoudingsdoelen niet in het geding en blijft het cumulatieve effect ook ver van de grens van significantie.

Tabel 4.6 Variant met 30 ha minder foerageerhabitat herbivoren. Het instandhoudingsdoel als seizoengemiddelde in de Rijntakken, werkelijk aanwezig gemiddelde van de 5 meest recente seizoenen in de Rijntakken, de geschatte afname (als seizoengemiddelde) als absoluut getal en relatief ten opzichte van het werkelijke seizoengemiddelde.

	doel als seizoengemiddelde	aanwezig als seizoengemiddelde	geschatte afname als seizoengemiddelde	aandeel (%)
kolgans	35.400	45.029	65	0,1
grauwe gans	8.300	14.665	13	0,1
brandgans	920	5.360	11	0,2
wilde eend	6.100	5.043	9	0,2
smient	17.900	6.479	8	0,1
wilde zwaan	30	6	0	0,0
kleine zwaan	100	5	0	0,0

Het werkelijke aantal ganzen in de Rijntakken ligt ver boven het instandhoudingsdoel. Daarmee is een negatief effect op kolgans, grauwe gans en brandgans uitgesloten; ook in cumulatie met de eventuele effecten van andere reeds vergunde maar nog niet uitgevoerde projecten.

Het huidige aantal van beide eendensoorten is lager dan het instandhoudingsdoel. De becijferde afname als gevolg van de uitvoering van het project is zeer klein ten opzichte van het aanwezige aantal. De berekende afname zal niet meetbaar zijn. Daarnaast geldt dat van de smient in de PB is aangetoond dat de vogels die overdag in de Gendtse Waard verblijven, in de nacht buiten de uiterwaard foerageren. Uitvoering van het project heeft derhalve geen gevolgen voor de draagkracht voor deze soort. Wilde eenden foerageren ook in de nacht. Ook van deze soort zal een deel buiten de uiterwaarden van de Rijntakken foerageren (aan de andere zijde van de dijk). Daarnaast is de negatieve trend van deze soort vermoedelijk een gevolg een gewijzigde omstandigheden in de broedperiode waardoor de aantallen achteruit lopen. De soort neemt ook als broedvogel de laatste jaren in aantal af (van den Bremer et al., 2015). De draagkracht in de winter is hierop niet van invloed. Daarnaast zal realisatie van het plan bijdragen in een uitbreiding van geschikt broedhabitat; en derhalve een positief effect hebben op het aantal. Het negatieve op wilde eenden is daarmee hooguit bijzonder klein en daarmee verwaarloosbaar.

Habitattypen en soorten

Op basis van de PB en hierboven beschreven aanvulling ten aanzien van storingsfactoren, reikwijdte en stikstofdepositie zijn significant negatieve effecten op beschermde habitattypen – en soorten uitgesloten, evenals een cumulatie hiervan.

Soortenbescherming

De Commissie adviseert voorafgaand aan de besluitvorming in een aanvulling op het MER in een duidelijk overzicht te geven van de maatregelen voor soorten, die speciale aandacht nodig hebben. Geef hierbij aan welke van deze maatregelen volgen uit de gedragscode zorgvuldig winnen en welke niet.

Daarmee kan mogelijk ook onnodige natuurschade voorkomen worden en ontstaat een beter zicht op de uitvoerbaarheid van het plan binnen natuurbeschermingsregelgeving.

Ten aanzien van de 'maatregelen voor soorten' staat bij §8.1.3 4^e bullet van de natuurtoets beschreven dat voor de werkzaamheden een *ecologisch werkprotocol* opgesteld dient te worden. In het ecologisch werkprotocol worden alle maatregelen beschreven die nodig zijn om onnodige natuurschade zoveel mogelijk te voorkomen, ook als deze wel/niet onder de Gedragscode vallen. Hierbij valt te denken aan uitvoering in de minst kwetsbare periode als ook het realiseren van alternatieve verblijfplaatsen. Indien het bevoegd gezag deze aanbeveling overneemt wordt hiermee gegarandeerd dat maatregelen getroffen moeten worden.

Uit de natuurtoets blijkt dat effecten zijn te verwachten op poelkikker en gewone dwergvleermuis. Daarnaast dient tijdens de aanlegfase rekening gehouden te worden met de rugstreepad. Dit zijn bijlage IV-soorten van de Habitatrichtlijn en uitgesloten van vrijstellingen en de Gedragscode Zorgvuldig winnen. Effecten op soorten van het *Beschermingsregime Vogelrichtlijn* en *Beschermingsregime andere soorten* zijn uitgesloten, voor zover deze niet zijn vrijgesteld. In de Gedragscode Zorgvuldig winnen zijn algemene maatregelen opgenomen in het kader van de Zorgplicht, om schade aan algemene soorten zoveel mogelijk te voorkomen. Het ecologisch werkprotocol is een geschikt document om deze en onderstaande maatregelen in vast te leggen en aan te vullen met maatregelen voor soorten waarin de gedragscode niet voorziet.

Gewone dwergvleermuis

Effect: Aantasting paarverblijfplaats

Maatregelen: Aanbieden van alternatieve verblijfplaatsen voor aantasting verblijfplaats, rekeninghoudend met de gewenningsperiode van circa 3 (6) maanden. Rooien van bomen met verblijfplaats buitend kwetsbare periode (na circa 15 oktober) en voor start broedseizoen (circa 15 maart).

Noodzaak voor een ontheffing: De aantasting van het voortplantingsbiotoop kan gezien worden door een overtreding van verbodsbepalingen genoemd in Wnb art. 3.5 lid 4.

Poelkikker

Effect: Ongeschikt raken huidig voortplantingswater door toename van rivierdynamiek, en daarmee gepaard gaande toename in predatie door vis.

Maatregelen: Geen. Het plan voorziet in nieuwe ondiepe wateren die geschikt voortplantingswater vormen voor deze soort van laag-dynamische milieu's.

Noodzaak voor een ontheffing: De aantasting van het voortplantingsbiotoop kan gezien worden door een overtreding van verbodsbepalingen genoemd in Wnb art. 3.5 lid 4.

Rugstreepad

Effect: Geen. De soort kan mogelijk opduiken tijdens de werkzaamheden en profiteren van ondiepe delen die (tijdelijk) van visrijke wateren zijn afgesloten of ontstaan na een periode van flinke regenval.

Maatregelen: Voorkomen dat regenwaterplassen langer dan enkele dagen binnen het werkterrein aanwezig zijn, gedurende de voortplantingsperiode van de rugstreepad (april – september). Middels gerichte inventarisaties wordt de aanwezigheid van de rugstreepad nader in beeld gebracht tijdens realisatiefase.

Noodzaak voor een ontheffing: Nee (mits maatregelen worden uitgevoerd).

Voor gewone dwergvleermuis en poelkikker wordt een ontheffing aangevraagd bij het bevoegd gezag. Indien het bevoegd gezag aanvullende maatregelen voorstelt worden deze tevens opgenomen in het ecologisch werkprotocol.

Literatuur

- Emond, D., R.J. Jonkvorst & R. Lensink, 2019. Natuurtoets herinrichting Gendtse Waard. Toetsing in het kader van de Wet natuurbescherming. Rapportnr. 16-233. Bureau Waardenburg bv, Culemborg.
- LBP Sight, 2019. Aanvullende berekeningen stikstofdepositie. Notitie met kenmerk V087021aa.198FLZ3.djs, versie 02_001.
- Van den Bremer, L., Schekkerman H., van Turnhout C., van der Jeugd H., van Roomen M. & Knol W., 2015. Kennisoverzicht populatie-ontwikkeling wilde eend, kraakeend, kuifeend en tafeleend in Nederland en omliggende landen. Sovon-rapport 2015/65. Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- Sweco, 2018. Verkennend waterbodemonderzoek. Gendtse Waard. Projectnummer: 357900. Referentienummer: SWNL0241078. Datum 16-05-2018.
- Sweco, 2019. Geohydrologische effecten. Zandwinning en natuurontwikkeling in de Gendtse Waard. Projectnummer: 357900. Referentienummer: SWNL0241078. Datum 22-03-2019.

Voor vragen over deze notitie kunt u contact opnemen met D. Emond of R. Lensink.

Akkoord voor uitgave: Bureau Waardenburg
G.F.J. Smit

Paraaf:

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv; opdrachtgever vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / K3 Delta

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden vervaardigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001:2008.

Bureau Waardenburg

Onderzoek en advies voor ecologie en landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl